

Міністерство освіти і науки України
Тернопільська обласна рада
Департамент освіти і науки Тернопільської обласної військової адміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка

Кафедра біології, екології та методик їх навчання

Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції

**«БЕССЕРІВСЬКІ
ПРИРОДОЗНАВЧІ СТУДІЇ»**

**До 240–річчя з дня народження відомого ботаніка Віллібальда
Бессера та до 215–річчя від початку його наукової та педагогічної
діяльності у місті Кременці**

Кременець, 24-25 вересня 2024 р.

ЗМІСТ

Andreas von Wenninger DER BOTANISCHE GARTEN – GEDANKEN ÜBER DIE ZUKUNFT	10
Світлана Пида, Олександр Конончук НАУКОВА СПАДЩИНА ВІЛЛІБАЛЬДА БЕССЕРА І КРЕМЕНЕЦЬКИЙ ПЕРІОД ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ	14
Małgorzata Wrzesień ATTRIBUTES OF THE FLORA ACROSS ZONES IN CARGO RAILWAY STATIONS: EASTERN POLAND AS A CASE STUDY	19
Яків Дідух, Микола Штогрин ДЕСЯТЬ РІДКІСНИХ БІОТОПІВ КРЕМЕНЕЦЬКИХ ГІР	22
Anna Cwener, Mykhaylo Chernetskyu, Grażyna Szymczak, Agnieszka Dąbrowska UDZIAŁ OGRODU BOTANICZNEGO UMCS W LUBLINIE W DZIAŁANIACH NA RZECZ OCHRONY GATUNKÓW ZAGROŻONYCH	26
Оксана Галаган НАЙБІЛЬШ ЗНАКОВІ НАУКОВІ ПРАЦІ ПРОФЕСОРА ЧОПИКА В.І.	28
Віктор Мельник БОТАНІЧНА НАУКА І ОСВІТА У ВОЛИНСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ – КРЕМЕНЕЦЬКОМУ ЛІЦЕЇ	34
Віталій Коломійчук, Марина Гайдаржи, Роман Палагеча, Наталія Белемець, Віра Нікітіна ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЛЛІБАЛЬДА БЕССЕРА У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ СВЯТОГО ВОЛОДИМИРА	37
Наталія Шиян, Ірина Дяченко, Аліса Шумілова ПІДРОДИНА <i>LEMNOIDEAE</i> Vab. (<i>ARACEAE</i>) В МЕМОРІАЛЬНІЙ КОЛЕКЦІЇ В. Г. БЕССЕРА НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕРБАРІЮ УКРАЇНИ (<i>KW</i>)	40
Наталія Москалюк, Руслан Яворівський РОЛЬ ГЕРБАРІЮ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА (TERN*) У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ	44
Ольга Красова, Людмила Лисогор НОВІТНІ ФЛОРИСТИЧНІ ЗНАХІДКИ НЕАБОРИГЕННИХ ВИДІВ У ПРОМИСЛОВІЙ ЗОНІ КРИВОГО РОГУ	47
Тетяна Микитюк, Руслан Яворівський, Марія Куриляк ПОПУЛЯЦІЇ ГОРИЦВІТУ ВЕСНЯНОГО (<i>ADONIS VERNALIS</i> L.) НА ТЕРИТОРІЇ НПП «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН» ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ	51
Наталія Дойко, Наталія Бойко, Лариса Кривдюк, Марія Катревич ГЕРБАРІЙ РОДУ <i>SYRINGA</i> L. ДЕРЖАВНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ» НАН УКРАЇНИ	54

¹Тетяна Микитюк
кандидат біологічних наук, молодший науковий співробітник
²Руслан Яворівський
асистент кафедри ботаніки та зоології
²Марія Куриляк
здобувач вищої освіти

**ПОПУЛЯЦІЇ ГОРИЦВІТУ ВЕСНЯНОГО
(*ADONIS VERNALIS* L.) НА ТЕРИТОРІЇ НПП «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН»
ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ**

¹Національний природний парк «Дністровський каньйон»
tanjamukutyk@gmail.com

²Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
forik-botan@i.ua

Горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.) – багаторічна кореневищна рослина, від 10 до 40 см заввишки, що природно зростає по сухих відкритих схилах, на узліссях березових і дубових лісів, на галявинах, луках і в трав'янистих степах, серед заростей чагарників у лісостепових і степових районах України. Горицвіт весняний є рідкісним видом, що перебуває під охороною національного та міжнародних червоних списків: ЧКУ – неоцінений, CITES – II, МСОП – LC. Також ця рослина має значне народногосподарське значення, оскільки є лікарською (препарати з трави горицвіту мають кардіотонічну дію) і декоративною (використовують для створення композицій із низькорослими кущами та для організації альпінариїв).

Метою наших досліджень було встановлення поширення та з'ясування стану популяцій *Adonis vernalis* у Тернопільській області, зокрема, на території Національного природного парку «Дністровський каньйон» та довколишніх територіях.

На території НПП «Дністровський каньйон» нами виявлено 13 популяцій горицвіту весняного.

1. Околиці села Устя, урочище Качурівка (48.602390, 26.066569) – зростає у верхній частині схилу річки Дністер західної експозиції. У складі рослинності цієї частини схилу переважають угруповання формації *Botriochloeta ischaemi*. Стан популяції не досліджувався.

2. Околиці села Худиківці – зростає на лучно-степовому віддаленому схилі долини річки Дністер південно-західної експозиції. Популяція не досліджувалась.

3. Околиці села Городок, урочище Печеніги (48.640679, 25.836248) – зростає на лучно- степовій ділянці на стрімкому схилі річки Дністер південно-західної експозиції. Популяція чисельна. Лучно-степова рослинність представлена формаціями *Botriochloeta ischaemi* та *Festuceta valesiacaе*. Також трапляються фрагменти рідкісних угруповань, занесені до Зеленої книги України, які належать до формацій *Stipeta pulcherrimae* та *Cariceta humilis*. У складі рослинності з участю *Adonis vernalis* у цьому урочищі зростають види, внесені до Червоної книги України – *Pulsatilla pratensis* (L.) Miller, *Pulsatilla grandis* Wenderoth, *Stipa capillata* L., *Stipa pulcherrima* C. Koch, *Dictamnus albus*

L. і *Chamaecytisus albus* (Насц.) Rothm. та до Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення на території Тернопільської області – *Carex humilis* Leyss., *Minuartia thyratica* Klokov, *Sempervivum ruthenicum* Koch ex Schnittsp. & Lehm., *Iris hungarica* Waldst. & Kit., *Allium podolicum* Blocki ex Racib. & Szafer, *Allium montanum* Schrank, *Jurinea calcarea* Klok., *Poa versicolor* Besser, *Asplenium ruta-muraria* L., *Asplenium trichomanes* L. та *Aurinia saxatilis* (L.) Desv.

4. Околиці села Печорна (48.673389, 25.67815) – зростає на лучно-степовій ділянці на віддаленому схилі річки Дністер південної експозиції. Популяція чисельна.

5. Околиці села Іване-Золоте, урочище Сивулина (48.705485, 25.655969) – зростає на

лучно- степовій ділянці у верхній частині схилу річки Дністер західної та південно-західної експозицій. У даному урочищі переважають угруповання з участю *Bothriochloa ischaetum* (L.) Keng, а також трапляються фрагменти рідкісних угруповань з участю *Stipapennata* L.

6. Околиці села Касперівці, урочище Криве (48.669112, 25.806921) – зростає на стрімкому схилі річки Дністер південно-західної експозиції на невеличких лучно-степових ділянках між чагарниками. Спостерігається заростання схилу дерево-чагарниковою рослинністю. Популяція малочисельна. У цьому урочищі переважають угруповання з участю *Bothriochloa ischaetum*, а також трапляються фрагменти рідкісних угруповань формацій *Cariceta humilis* та *Stipeta pulcherrimae*. У складі рослинності з участю *Adonis vernalis* у цьому урочищі зростають види, внесені до Червоної книги України – *Stipa capillata*, *Stipa pulcherrima*, *Pulsatilla grandis*, *Pulsatilla pratensis*, *Listera ovata* (L.) R. Br., *Chamaecytisus albus*. Із регіонально рідкісних видів тут зростають *Carex humilis*, *Cotoneaster melanocarpus* G. Loddiges, *Medicago minima* (L.) Bartal., *Teucrium pannonicum* A. Kern., *Salvia nutans* L., *Sempervivum ruthenicum*, *Iris hungarica* Waldst. & Kit., *Allium podolicum*, *Allium montanum*, *Poa versicolor*, *Asplenium ruta-muraria*, *Asplenium trichomanes*. Також *Adonis vernalis* зростає в урочищі Касіка (48.674351, 25.860423), у верхній частині схилу річки Серет західної експозиції. Популяція малочисельна.

7. Околиці села Лисичники, урочище Замчище (48.714219, 25.852514) – зростає на лучно- степовій ділянці у верхній частині схилу річки Серет південно-східної експозиції. Стан популяції не досліджувався.

8. Околиці села Кулаківці (48.634514, 25.877871) – зростає на верхівці стрімкого схилу південної експозиції. Стан популяції не досліджувався.

9. Околиці села Колодрібка, об'єкт ПЗФ «Богданівський степ» (48.619052, 26.001160) – зростає на віддаленому схилі річки Дністер на лучно-степовій ділянці південно-західної експозиції. Популяція чисельна. В урочищі переважають угруповання з участю *Bothriochloa ischaetum* та *Elytrigia intermedia* (Host) Nevski, трапляються фрагменти угруповання формації *Stipeta capillatae*. У флористичному складі цих угруповань з поміж раритетних видів зростають *Chamaecytisus albus*, *Pulsatilla pratensis*, *Stipa capillata*, *Jurinea calcarea* Klokov, *Trifolium montanum* L., *Trifolium pannonicum* Jacq., *Filipendula vulgaris* Moench, *Dianthus andrzejowskianus* (Zapal.) Kulcz., *Leopoldia tenuiflora* (Tausch) Heldr., *Cerasus fruticosa* (Pall.) Woronow та *Asparagus officinalis* L.

10. Околиці села Синьків – зростає у середній та верхній частинах схилу річки Дністер та на схилі яру південної та південно-східної експозиції. Популяція нечисельна.

11. Околиці села Нирків, схил до урочища Червоне південної експозиції (48.806519, 25.592838) – зростає по всьому схилу з різною щільністю. Популяція нечисленна. Через припинення випасу спостерігається заростання ділянки деревно-чагарниковою рослинністю та щільним трав'яним покривом.

12. Околиці села Устечко, урочище Черче (48.748540, 25.644135) – зростає у верхній частині схилу річки Дністер західної експозиції між чагарниками. Популяція малочисельна. Спостерігається сильне заростання схилу деревно-чагарниковою рослинністю.

13. Околиці села Хмелева, об'єкт ПЗФ «Хмелівська ділянка» (48.864562, 25.473428) – зростає на схилі яру південно-східної експозиції. Популяція майже втрачена, виявлено кілька особин між чагарниками. Спостерігається сильне заростання ділянки чагарниками тасосною чорною (*Pinus nigra* J. F. Arnold).

На прилеглий до Парку території нами виявлено 6 місцезростань *Adonis vernalis*.

1. Околиці села Голігради, урочище Самотія (48.688719, 25.874303) – зростає у верхній частині схилу річки Серет західної експозиції між чагарниками. Популяція малочиселенна.

2. Околиці міста Заліщики (48.666464, 25.711817) – зростає на стрімкому схилі річки Дністер південно-західної експозиції. Стан популяції не досліджувався.

3. Околиці села Олексинці (48.797844, 25.857772) – зростає у верхній частині схилу

річки Серет західної експозиції на виходах гіпсів. Популяція нечисленна.

4. Околиці села Нагоряни, урочище Говди (48.799268, 25.640088) – зростає на схилі річки Поросячка західної експозиції на виходах гіпсів. Популяція численна.

5. Околиці села Нирків, урочище Говди (48.818288, 25.638974) – зростає на схилі південно-західної експозиції на виходах гіпсів. Популяція численна. Спостерігається заростання частини схилу робінією звичайною (білою акацією) (*Robinia pseudoacacia* L.).

6. Околиці села Горожанка, урочище Камінь (49.130696, 24.909587) – зростає на схилі північної експозиції на виходах гіпсів. Популяція численна.

Порівняння місцезростань *Adonis vernalis* на території НПП «Дністровський каньйон» та його околиць демонструє їхню фітоценотичну спорідненість. Угруповання за участі *Adonis vernalis* подібні своїм флористичним складом та структурою.

Отже, локалітети *Adonis vernalis* на території НПП «Дністровський каньйон» та його околиць приурочені до відкритих, добре освітлених лучно-степових ділянок і локалізовані на верхніх частинах схилів. Лучно-степовим ділянкам притаманна значна видова різноманітність, густий і високий травостій з домінуванням тонко-дерновинних злаків. Горицвіт весняний зростає на схилах південної, західної, східної й зрідка північної експозиції, його популяції локалізовані у верхніх частинах лучних степів. Вид надає перевагу ґрунтам із виходами гіпсів і вапняків. Основним фактором загрози для досліджених популяцій є заростання лучно-степових ділянок деревно-чагарниковою рослинністю, тому для збереження популяцій *Adonis vernalis* необхідним є забезпечення відповідного менеджменту території Парку та його околиць.